

Bij het einde van Spreek'buis

Het doek is gevallen voor Spreek'buis, het blad voor (publieke) omroepmedewerkers. De redactie is ontslagen, op vrijdag 1 maart verschijnt het laatste nummer. Daarmee verdwijnt opnieuw een omroepinstituut, waarvan de geschiedenis teruggaat tot de Tweede Wereldoorlog. Bij het verschijnen van de 750e editie van het blad, in oktober 1999, schreef ik over die oorsprong van het blad het volgende onder de kop 'In alle bescheidenheid... De zogenaamd 750e Spreek'buis'.

"Met enige schroom vullen wij een aantal kolommen over onszelf. Dit nummer van Spreek'buis is namelijk de 750e editie van het 'blad voor omroepmedewerkers' en dat mag in het Hilversumse krachtenveld op zich al een nieuwsfeit heten. Zonder taart of andere festiviteiten zijn we op zoek gegaan naar onze eigen wortels en ontdekten opnieuw wat we eigenlijk al jaren wisten: dit is helemaal niet de 750e editie...

Spreek'buis heeft een aantal voorlopers gekend. Een voorloper waar we liever niet aan herinnerd worden, maar die volledigheidshalve genoemd moet worden, is het obscure Wij van den Omroep. In augustus 1941 werd de komst van dit blad aangekondigd tijdens een 'bedrijfsvergadering' van het personeel van de Nederlandsche Omroep in het Hilversumse Gooiland. Het huisorgaan, dat 'de band tussen de bedrijfsgenoten' onderling moest versterken, was een uitgesproken nazi-blad dat drie jaar lang verscheen in een oplage van duizend stuks. Papierschaarste en wellicht de karige freelance-tarieven -vijf gulden per pagina- deden het blad spoedig de das om. Onder de niet met de Duitse bezetters collaborerende omroepmedewerkers gold de ongeschreven wet dat je niet meewerkte en ook geen interviews gaf aan Wij van den Omroep.

Betere tijden braken aan na de oorlog, met de oprichting van de Omroep Sport- en Ontspanningsvereniging (OSO), die ook een eigen blad ging uitgeven: De Omroeper. De Omroeper, jarenlang geleid door Thom Brouns van de Wereldomroep, verscheen iedere veertien dagen. Het blad stond bol van de advertenties van Hilversumse middenstanders en bood, naast heel veel nieuws van de OSO-clubs, artikelen overgenomen uit kranten en tijdschriften die vaak niets met de omroep van doen hadden. Maar een rubriek als 'radiovizier' probeerde toch nieuwtjes uit de internationale omroepwereld te brengen, bijvoorbeeld over 'een radio-apparaat dat automatisch de verkeerslichten op groen zet' (april 1954). Het voor die tijd redelijk fraai gedrukte OSO-blad kreeg 'concurrentie' van het maandblad voor radio- en televisiepersoneel Intercom, dat in november 1961 voor het eerst verscheen. Er werden 92 nummers van Intercom gemaakt, tot in januari 1969 een fusie werd beklonken met De Omroeper.

K. de Wilde, lid van het dagelijks bestuur van de NRU en de Raad van Beheer van de NTS, leidde het laatste nummer van De Omroeper uit en schreef ook het voorwoord van het eerste nummer van de nieuwe combinatie Intercom/De Omroeper. Hij uitte zijn vreugde over 'het huwelijk tussen het maandelijks personeelsorgaan Intercom, dat aan alle omroepmedewerkers in vaste dienst werd en wordt toegezonden, en het veertiendaagse orgaan van de OSO De Omroeper, waarvan toezending tot dusver beperkt bleef tot de OSO-leden'. Iedereen blij: Intercom kon nu iedere twee weken verschijnen en de OSO kon haar activiteiten onder de aandacht van een groter publiek brengen. Het nieuwe blad bracht het nodige omroepnieuws, veel OSO-pagina's, een citatenrubriek en de toen al razend populaire advertenties. Maar de toon van de artikelen bleef onder eindredacteur J.A.W. Kessels toch vooral braaf en gezellig."

Een lang leven was het blad niet beschoren. Eind 1969 werd een prijsvraag uitgeschreven onder omroepers om een nieuwe naam voor het personeelsblad te verzinnen. Van de 116 omroepmedewerkers die suggesties inzonden kwamen er maar liefst zes op de proppen met de naam 'spreek-buis' (toen nog met een streepje en zonder komma). 'Spreek-buis kan worden gezien als een meerledig symbool voor het personeelsorgaan van het omroepbedrijf. enerzijds zijn zowel radio als televisie in het woord vervat en anderzijds is spreek-buis inherent aan communicatie over en weer', en zo motiveerde de redactie nog een paar kolommen door. Het bescheiden, rustig opgemaakte magazine veranderde in januari 1970 in een dwarsliggend A4-formaat, vormgegeven met lettertypes en kadertjes die bij lezing nú de jaren zeventig acuut doen herleven. De nieuwe eindredacteur Frits Bom, begonnen bij Intercom, presideerde over een blad dat aanvankelijk van groepsraden, ondernemingsraden en stakingen aan elkaar leek te hangen. Interessant is het voorwoord van de toenmalige voorzitter van de redactieraad, B. Brans (KRO) in het eerste nummer van Spreek'Buis: 'Ik sta een openhartig personeelsblad voor, waarin veel mogelijk moet zijn. Spreek'buis is in dienst van het personeelsbelang en het bedrijfsbelang [... maar] personeelsbelang IS een bedrijfsbelang. Iedere omroepmedewerker moet de mogelijkheid hebben zichzelf óf in het blad terug te vinden, óf zelf de bedrijfsproblematiek ter discussie te kunnen stellen'.

Zo luidde het voorwoord van de eerste Spreek'buis, het blad voor omroepmedewerkers dat zich onder eindredacteuren als Jan Carmiggelt, Aad Knikman en Rob Vredeling ontwikkelde tot een vaak spraakmakend maar altijd zo onafhankelijk mogelijk personeelsblad, gemaakt in de beste journalistieke tradities. Waar het blad weinig objectief mee omging, was zijn eigen nummering: op de kaft van de eerste Spreek'buis stond 'no. 26'. Alle verschenen nummers van de combinatie Intercom/De Omroeper waren er namelijk voor het gemak bij opgeteld. Conclusie: u leest nu Spreek'buis 725... De eerste die de redactie daarop attendeerde (in nummer 100 en opnieuw in nummer 250) was een zekere John Schwitters. Zijn hilarische betoog is een brochure waard. Eén citaat tot besluit: 'U moet eens ophouden met te doen of het zo geweldig is dat Spreek'buis voor de zoveelste keer onder ogen komt van omroepmensen, die het blad nog niet eens kunnen opzeggen ook. Want als ik uw blad vergelijk met wat uw voorgangers er van maakten, bakten soms, nou - dan past u toch wel enige bescheidenheid'."

Dat schreven we toen, in 1999. Spreek'buis heeft het daarna nog meer dan een decennium volgehouden. Maar de omgeving van het blad veranderde razendsnel: denk aan de definitieve doorbraak van internet, concurrentie van Broadcast Magazine en later Villamedia van de NVJ, dat nog een doorstart van Spreek'buis heeft onderzocht. Bovendien sneuvelden twee van de drie uitgevers van het blad. Spreek'buis was een uitgave van de Omroep Sport en Ontspanningsvereniging (OSO), die al eerder werd opgeheven, de Wereldomroep, die door bezuinigingen praktisch werd weggevaagd, en de NPO. Die laatste heeft er nu, samen met de omroepen die de redactieraad vormden, de stekker uit getrokken.

André van Os
Voormalig (eind)redacteur van Spreek'buis
26/02/2013